

ӨОЖ 330.342

Н.Ш. Әлжанова, Н.Б. Жантуарова

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

E-mail: ansh13@mail.ru

Кедендік одақ жағдайындағы Қазақстанның аграрлық саласының стратегиялық әлеуеті

Белгілі жай, Кедендік одақ – бұл кеден салығын қысқарту және басқа елдерге қатысты бірінғай кеден тарифін енгізу туралы мемлекеттердің келісімі. Кедендік одақтық мақсаты, Ресей, Беларусь және Қазақстанның осылай бірігуінің қозғаушысы ретінде мүше-елдердің экономикасының айтарлықтай өсуі білінеді. Мүше-мемлекеттер нарықтың ұлғаюынан және кәсіпкерлікті жүргізудің ортақ ережелерін бекіту арқылы жылына 1-2% ЖІӨ-ге қосымша өсім алады деп болжанады, ал 2015 жылға қарай Ресей интеграциялық фактордың есебінен ЖІӨ-нің қазіргі кездегі деңгейінен қосымша 16,8%, Беларусь – 16,1%, Қазақстан – 14,7% немесе олар бірге 400 млрд. АҚШ долларынан аса табады.

Агроөнеркәсіп кешені және оның негізгі құраушысы ретінде ауыл шаруашылығы Кедендік одаққа мүше-елдердің ұлттық экономикасында баға жетпес маңызға ие, себебі ауылшаруашылығы Кедендік одақ елдерінің ЖІӨ-нің негізгі бөлігін құрауы тиіс.

Мақалада ұлттық аграрлық саланың стратегиялық әлеуеті азық-түлік қауіпсіздігі тұрғысынан да, шетелдік өткізу нарығын кеңейту келешегі тұрғысынан да талданады.

Түйін сөздер: кедендік одақ, агроөнеркәсіп кешені, өсімдік шаруанылығы, мал шаруашылығы, дайын өнім өндірісі, азық-түлік қауіпсіздігі, тауар биржасы агротехнология.

N.Sh. Alzhanova, N.B. Zhantuarova

The Strategic potential of Kazakhstan Agricultural Sector in the domain of Customs Union

It is known, that Customs Union – this is an agreement on the abolition of customs duties and the boundaries between them and the introduction of a unified customs tariff in relation to other states. As the Customs Union purpose the initiators of Russia, Belarus and Kazakhstan declared significant growth in member states economies. It is assumed that due to the increase of the market and the establishment of common rules for business participating countries will receive additional GDP growth of 1-2% per year and by 2015 Russia through integration factor will receive an additional 16.8% from the current level of GDP, Belarus – 16.1% , Kazakhstan – 14.7% and together they earn more than 400 billion dollars.

As the main component, agribusiness and agriculture play in the national economy of the Customs Union value role, as a significant proportion of the gross domestic product of the Customs Union.

This article analyses the strategic potential of the national agricultural sector, both in terms of food security and with the prospects of expanding foreign markets.

Keywords: Customs Union, agribusiness, crop, livestock, processing industry, food security, Mercantile Exchange, agro-technology.

Н.Ш. Альжанова, Н.Б. Жантуарова

Стратегический потенциал аграрного сектора Казахстана в условиях Таможенного союза

Как известно, Таможенный союз – это соглашение государств об упразднении таможенных пошлин и границ между ними и введении единого таможенного тарифа в отношении других государств. В качестве цели Таможенного союза инициаторами такого объединения России, Белоруссии и Казахстана заявлен существенный рост экономики стран-участниц. Предполагается, что за счет увеличения рынка и установления общих правил ведения бизнеса страны-участницы получат дополнительный прирост ВВП на 1-2% в год, а к 2015 г. Россия за счет интеграционного фактора получит дополнительно 16,8% от современного уровня ВВП, Беларусь – 16,1%, Казахстан – 14,7% и вместе они заработают более 400 млрд. дол.

Агропромышленный комплекс и сельское хозяйство, как его основная составляющая, играют в национальной экономике государств-участников Таможенного Союза неоценимую роль, так как занимают значительную часть внутреннего валового продукта стран Таможенного Союза.

В статье анализируется стратегический потенциал национальной аграрной отрасли, как с точки зрения продовольственной безопасности, так и с перспективы расширения зарубежных рынков сбыта.

Ключевые слова: таможенный союз, агропромышленный комплекс, растениеводство, животноводство, перерабатывающая промышленность, продовольственная безопасность, товарная биржа, агротехнология.

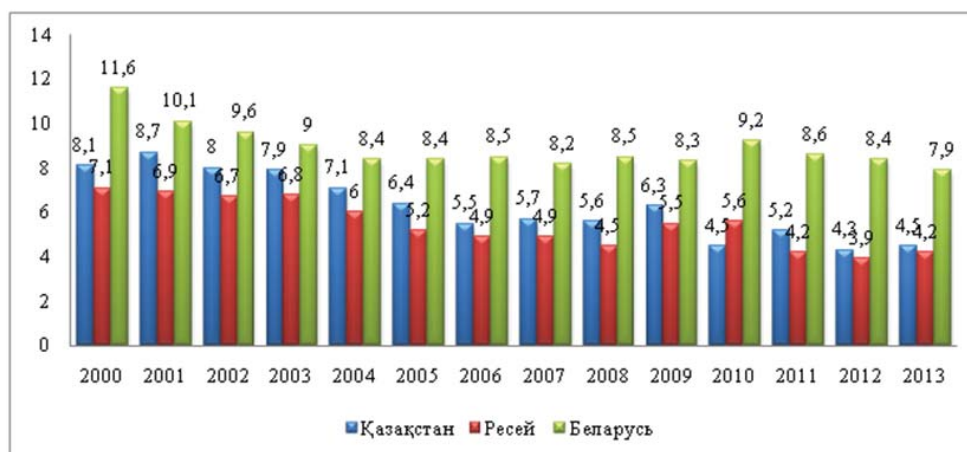
Кедендік одақ елдерінің экономикасында агроөнеркәсіп кешенінің өзіндік орыны бар. Агроөнеркәсіп кешені және оның негізін құраушысы ретінде ауыл шаруашылығы Кедендік одақ елдерінің ЖІӨ-нде маңызды орынды алады. Аймақтық ішкі өнімде ауылшаруашылығының

үлесі қысқару үрдісіне бейім болса да, экономиканың басқа салаларының дамуы есебінен, қазіргі таңда Кедендік одақ аймағының жеке жеке елдерінде оның үлесі 7-8%-дан аспай отыр (1-кесте), дегенменде ол әлі де кез келген елдің ұлттық экономикасында маңызы зор [1].

1-кесте – Ауыл шаруашылығында жұмыспен қамтылған тұрғындар

Жыл	Қазақстан, (мың адам)		Ресей (мың адам)		Беларусь (мың адам)	
	Жұмыспен қамтылғандар, барлығы	Ауыл шаруашылығы	Жұмыспен қамтылғандар, барлығы	Ауыл шаруашылығы	Жұмыспен қамтылғандар, барлығы	Ауыл шаруашылығы
2005	7261	2353	66792	7519	4414,1	508,9
2006	7403,5	2334,7	67174	7239	4470,2	501
2007	7631,1	2382,8	68019	7070	4518,3	488,2
2008	7857,2	2369,8	68474	6817	4610,5	483,8
2009	7903,4	2326,4	67463	6531	4643,9	487,6
2010	8114	2294,9	67577	6603	4665,9	480,5
2011	8301,6	2196,1	67727	6730	4654,5	413,3
2012	8507,1	2172,7	67969	6570	4577,1	466,3

Дерек көзі: Беларусь, Қазақстан, Ресей статистика агенттіктері. Статистикалық мәліметтер негізінде автормен құрастырылған.

1-сурет – Кедендік одақ елдерінің ЖІӨ-гі ауыл шаруашылығының үлесі (пайызбен).

Ақпарат көзі: Беларусь, Қазақстан, Ресей статистика агенттіктері. Статистикалық мәліметтер негізінде автормен құрастырылған.

Ауыл шаруашылығы есебінен елдің азық-түлік қауіпсіздігі қамтамасыз етіледі, өзінің азық-түлігімен (немесе, кем дегенде, оның негізгі түрлерімен) халқын қамтамасыз етудегі елдің өз-өзіне жеткіліктілігі халық шаруашылығының тиімді қызмет етуінің ажырамас бөлігі болып табылады. Саланың әлеуметтік қырын да атап өту қажет – Достастық елдеріне де өзіндік ықпалы бар жаһандық урбанизация үдерісіне қарамастан, посткеңестік кеңестік мемлекеттері тұрғындарының едәуір бөлігі ауылда тұрады, сондықтан да ТМД-ның көптеген елдерінде ауыл шаруашылығы негізгі жұмыспен қамту көзінің бірі болып табылады.

Біздің елімізде осы саланы қолдау және дамыту үшін қолайлы жағдай жасау бойынша шаралар қолданылып жатыр. «Ауылдық аумақтарын дамытудың 2004-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы», «Қазақстан Республикасында ауыл шаруашылық кешенін дамытудың 2010-2014 жылдарға арналған бағдарламасы», «2014-2018 жылдарға арналған Қазақстан Республикасы ауыл шаруашылығы Министрлігінің стратегиялық жоспары», Қазақстан Республикасында агроөнеркәсіптік кешенді дамыту жөніндегі 2013-2020 жылдарға арналған «Агробизнес-2020» бағдарламасы сияқты бағдарламалар қабылданды.

Елімізде жасақталған бағдарламалар аграрлық саланы қарқындатуға, ғылыми негізделген агротехнологияларды пайдалану арқылы шығындарды қысқартуға, өнімділігін және егістік алқаптарды кеңейту жолымен өндірістің өсуіне, ауылшаруашылық малдарының өнімділігін және мал басын арттыруға, орта және іріқара малшаруашылығын қалыптастыруға және т.с.с. бағытталған.

Біздің елімізде соңғы жылдары макроэкономикалық көрсеткіштердің өсу үрдісі байқалады: ЖІӨ 2005 жылы 7 590,59 млрд.теңге болса, 2013 жылы 33 521,19 млрд.теңгеге (4,4 есе) өсті. Халықтың нақты табысының жоғарылауы бөлшек сауда тауар айналымынан көрінеді, өсу серпіні негізгі макроэкономикалық көрсеткіштердің өсуін симметриялы түрде қайталайды. Қарастырылып отырған жылдар арасында өнеркәсіп өнімі елімізде 5 281,1 млрд.теңгеден 18 178,8 млрд.теңгеге (3,4 есе) дейін өсті.

Ауыл шаруашылығы жалпы өнімінің өсуі макроэкономиканың басқа көрсеткіштерімен салыстырғанда айтарлықтай төмен. Ауыл шаруа-

шылығы өнімінің өндірісі елімізде 749,1 млрд.теңгеден 2437,9 млрд.теңгеге (3,2 есе) дейін өсті. Нәтижесінде, 2005-2013 жылдар аралығында ЖІӨ-гі ауыл шаруашылығының салыстырмалы үлесі 6,4%-дан 4,5%-ға дейін төмендеді.

Ауылшаруашылық кешенінің өсу қарқыны соңғы жылдардың көрсеткіштері бойынша жалпы экономиканың өсу қарқынынан артта қалуын сипаттайды, бұл осы сала жағдайының деңгейі және шектелген инвестиция бөлу салдары болып табылады.

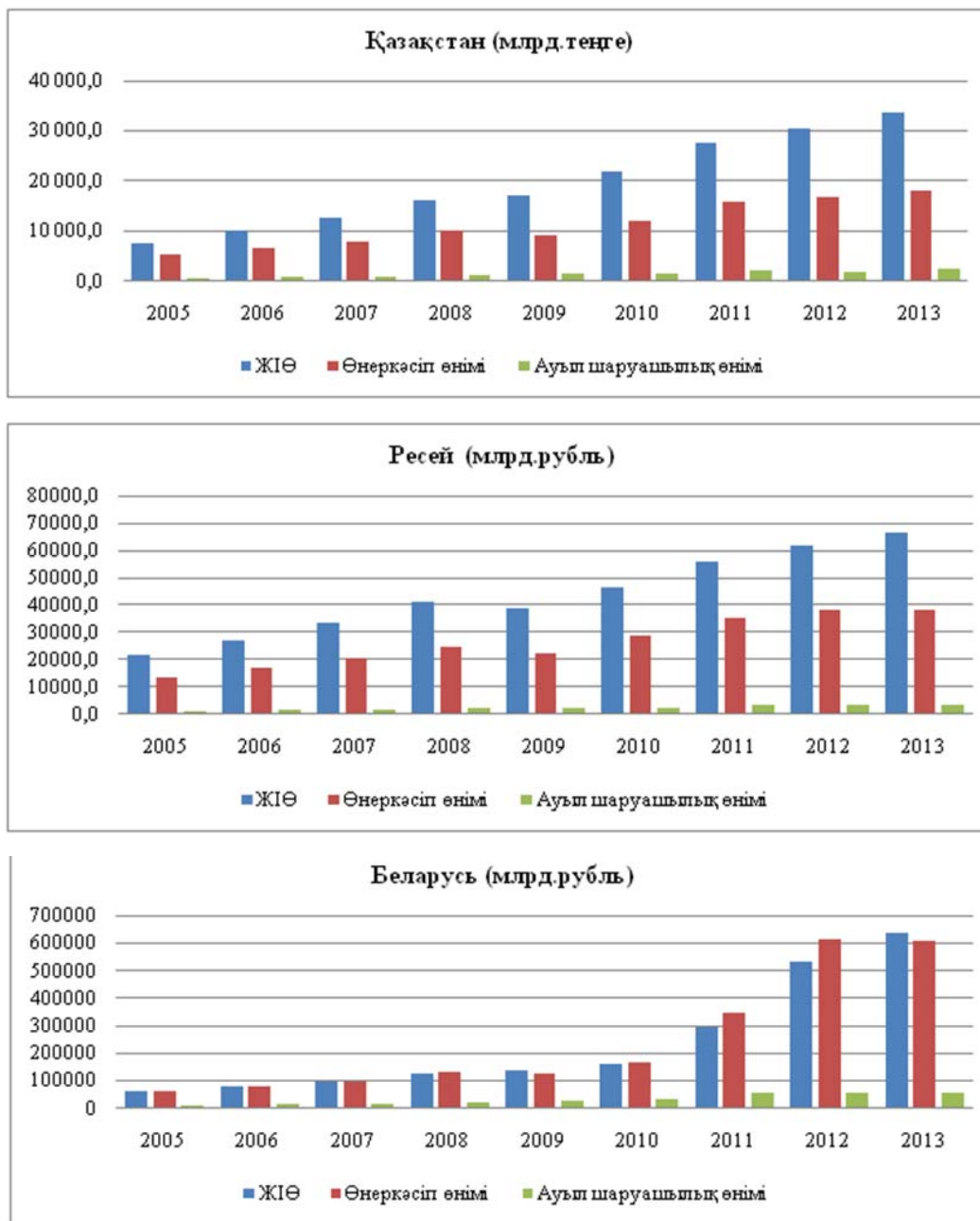
Кеңестік кезеңде Қазақстан аграрлы республика болып саналатын, ауыл шаруашылығының үлесі (42%) өнеркәсіп үлесінен (21%) екі есеге артып түсетін, қазіргі таңда бұл көрсеткіш 4,5% бен 39% құрайды [2].

Қазіргі уақытта Қазақстанның аграрлық секторы ауыл шаруашылығы дақылдары шығымдылығының және ауыл шаруашылығы малдары өнімділігінің төмендігіне, ескірген технологияларды пайдалануға, қосылған құны төмен өнім шығаруға, сала субъектілерінің инновациялық белсенділігінің әлсіздігіне негізделген төмен еңбек өнімділігімен сипатталады. Сала тозығының деңгейі 87 пайызға жететін ауыл шаруашылығы техникасын жаңартуды қажет етеді. Ауылшартехникасының басым бөлігі 1991 жылға дейін шығарылған.

Өсімдік шаруашылығы саласында келесідей мәселелер бар: табиғи-климаттық жағдайларға деген жоғары тәуелділік, тұқымдық материалдың төмен сапасы, сақтау күштерінің тапшылығы, білімнің аздығы және ауыл шаруашылығы тауар өндірушілердің агротехнологияларды енгізудегі төмен деңгейі, көктемдік егін егу және егін жинау жұмыстарын жүргізуге қаржылық құралдардың жеткіліксіздігі, қажетті жоғары өтімді кепілді қамтамасыз етудің жоқтығы, қаржылық институттар алдындағы ауыл шаруашылығы тауар өндірушілерінің жоғары борышы [5].

Беларусь елінен басқа Кедендік одақтың мүше-елдері дәнді дақылдарды экспорттаудан алдыңғы қатардағыларға жатады. Мал шаруашылығында келешекті позицияны Беларусь иеленеді Беларусь (ет өнімдерін өндіру және экспорттау).

Көкөніс, картоп және дақылдарынан отандық өндіріс тұрғылықты халықтың қажеттіліктерін қанағаттандырады. Алайда жеміс-жидек, жүзім өнімдері бойынша жоғары импортқа тәуелділік сақталған [5].

2-сурет – Макроэкономикалық көрсеткіштердің серпіні

Дерек көзі: Беларусь, Қазақстан, Ресей статистика агенттіктері

Дәнді дақылдар нарығы кеңінен әртараптан-дырылған. Республикада негізгі егістік алаңдары дәнді дақылдарға арналады, оның шамамен 85%-ы немесе 13 млн. га бидай егіледі. Қазақстан дәнді дақылдарды әлемдік экспорттаушылар жиырмалығына кіреді. Бидай өндірісінің көлемі ұлттық тұтыну деңгейінен асады, ал артылып қалғаны қалыптасқан дүниежүзілік орташа

бағамен экспортталады. Негізгі экспорттық өткізу нарықтары ТМД, Еуропа Одағы, Таяу Шығыс және Солтүстік Африка елдері болып табылады. Ауылшаруашылық өнімдеріне сұраныс қарқынды дамып келе жатырған (Үндістан, Қытай) елдердің халқының өсуімен және тұтыну деңгейінің өсуімен қатар жүреді, және де жаһандану және қалалану үдерістерімен

бірге өсетін болады. Дәнді дақылдарды тұтыну деңгейінің ұлғаюы биоотынның ішінара таралуы есебінен және жаңа азық-түлік мұхтаждығына байланысты күтіледі. Азық-түлік саясатын зерттеу халықаралық институтының (IFPRI) болжамына сәйкес 2015 жылы дәнді дақылдарға жаһандық сұраныстың 20% деңгейінде өсуін күтуге болады. Әлемдік нарықта тұтынушылық сұраныстың ұлғаюы экспорттың қолда бар көлемін өсіруге ықпал етеді [1, 5].

Қазақстан Республикасының өсімдік шаруашылығының жалпы өнімінің көлемі соңғы бес жылда 575,4 млрд.теңгеге өсіп, 2013 жылы 1 336,5 млрд.теңгені құрады (3-ші суретті қар.). өсімдік шаруашылығының жалпы өнімінің кенеттен өсуі 2011 жылы байқалады – оның көлемі алдыңғы жылмен салыстырғанда орташа есеппен 51%-ға өстіп, 1 337,2 млрд.теңгені құрады. 2013 жылы өсімдік шаруашылығының жалпы өнімінің көлемінің өсуі де жоғары – ол алдыңғы жылмен салыстырғанда шамамен 27%-ды құрады [2].

Бидайдан ірі әлемдік экспорттаушылар құрамына кіретін еліміз 2013 жылы 18,9 млн. тонна астық пен бұршақ тұқымдастарын жинады, оның ішінде 14,5 млн.тонна бидай жинады, 2012 жылы Қазақстанда астық жинау көлемі 12,8 млн.тоннаны құрады. Астық пен бұршақ тұқымдастарының жалпы көлемінде бидайдың салыстырмалы көлемі 76,5%-ды құрады. Сонымен қатар, 2013 жылы егіннің және басқа да ауылшаруашылық өнімдерінің өсуі байқалады. Майлы дақылдардың жалпы жинау көлемі 53,4%-ға өсті, картоп тұымдасы – 6,9%-ға, ашық грунтты көкөністер – 5%-ға, бұршақ тұқымдастары – 3,8%-ға өсті [2].

Қазақстан 2013 жылдың қаңтар-желтоқсанында 5,023 млн.тонна бидай мен меслина (бидайдың және кісіне қоспасы) экспорттады, 2012 жылға қарағанда 32%-ға төмен.

Есептік жылда бидай мен меслинаның экспорты ақшалай сипатта 1,235 млрд. долларды құрады, салыстырмалы түрде өткен жылдан 21,9%-ға аз көрсеткіш. Сонымен қатар, Қазақстан 2013 жылдың қаңтар-желтоқсанында 1,859 млн.тонна бидай мен қара бидай ұнын (16,2%-ға төмен) 575 млн.долларға экспорттады (4,3%-ға төмендеді) [2].

Соңғы он жылда тұрақты өсумен сипатталатын дәнді дақылдардың экспортының айтарлықтай көлемінен басқа, одан жасалынған өнімдердің үздіксіз өсіп жатқан экспортын айта кету қажет. Қазақстан – әлемде ірі ұнмен

қамтамасыз етуші, сөз жоқ, бұл жағымды фактор болып табылады – бидайдан жасалған өнімнің қосылған құны ел экономикасында қалады [1].

Сөйтіп, өңірде дәнді дақылдармен саудасаттық үлкен әлеуетке ие, алайда баға белгілеуде ашық болмағандықтан сауда-саттық үдерісі тиімді емес. Осыны түсіне отырып, Қазақстан мен Ресей – өңірдегі астық тұқымдастардың ірі өндірушілері – дәнді дақылдарды сатып алу бойынша сауда операцияларын оңтайландыру үшін 2009 жылы бірлескен сауда биржасын құрды. «Еуразиялық сауда жүйесі» АҚ акциясының 60%-ы ресейлік «РТС» ААҚ-ны тиесілі болса, қалған 40%-ы қазақстандық «АӨҚО» АҚ-на тиесілі. Қазақстандық және ресейлік тауар биржасын құру тауар нарығының интеграциясының тиімді мысалы деп қарауға болады. Қазіргі таңда биржада негізгі қтімді тауар ретінде дәнді дақылдар мен ұн танылады [10].

Шағын және орта шаруа қожалықтарына сауда алаңына шығуын қамтамасыз ету оларға тауарларын тұтынушыларға тікелей сатуға мүмкіндік береді және екі жақта бұдан ұтыста болады деп күтілуде. Сонымен қатар, халықаралық трейдерлер мен инвесторлар үшін қазақстандық тауар нарығына қызығушылығы артады. Тіпті қазір, қазақстандық және ресейлік трейдерлерден басқа, биржаның тұтынушылары ретінде алыс (Иран, Түркия) және таяу (Қырғызстан, Өзбекстан) шетел елдерінің сатып алушылары танылады. ЕТЖ-де алғашқы сауда 2009 жылы 30 наурызда өтті.

2013 жылы желтоқсанында «Еуразиялық сауда жүйесі» (ЕСЖ) тауар биржасында ауылшаруашылық өнімдерімен сауда көлемі алдыңғы қараша айына қарағанда 12,3%-ға жоғары болып 580 мың тоннаны құрады. 2013 жылы желтоқсанында ауылшаруашылық өнімдерімен сауда-саттық секциясында тауарайналымы ақшалай сипатта 18,6 млрд.теңгені (120,7 млн. АҚШ долларын) құрады, ал табиғи сипатта – 580 мың тоннаны, 2013 жылдың қарашасындағы көрсеткіштен 1,1 есеге көбірек. ЕСЖ биржасында желтоқсанда саудаайналымы 483,7 мың тонна болатын 15,7 млрд.теңгеге (102,3 млн. АҚШ доллары) бидайдың 3сортты бойынша 98 келісім-шарт жасалды. Желтоқсанда арпамен сауда көлемі 1,9 млрд.теңге сомасында (12,1 млн. АҚШ доллары) 67,8 мың тоннаны құрады.

Жалпы айтқанда алдыңғы жыл бойы ауылшаруашылық өнімдерімен сауда-саттық секциясында сұраныстың көтерілуі не түсуіне күрт секірістермен толқынды үрдіс байқалады.

2013 жылдың соңына қарай сауда-саттықта белсенділіктің аздап өсуі байқалды [10].

Мал шаруашылығында ауыл шаруашылығы құралымдарында мал басы барлық түрлерінің тұрақты өсімі байқалады. Алайда малдың әртүрлі түрлері бойынша асыл тұқымды мал басының үлес салмағының төмендігі, мал басының негізгі санының тұрғындардың шаруашылықтарында шоғырлануы, жоғары өнімді мал мен құстың тез өсуі үшін репродуктивтік базаның әлсіздігі саладағы өндірістің өсімін тежейді.

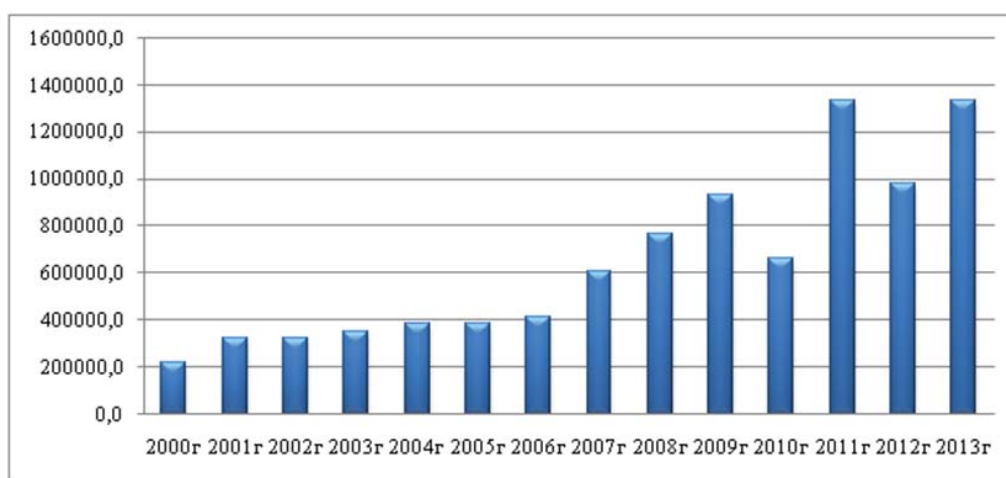
Қазақстанның мал шаруашылығының әлсіз өнімділігінің негізгі себептері асыл тұқымды мал басының төмен үлесі (мысалы, етті бағыттағы малдың үлесі – 2,5 %-дан артық емес), сапалы жемшөптердің тапшылығы, күтіп-бағудың сәйкес емес шарттары болып табылады. Мал басының үлкен бөлігі тұрғындар шаруашылықтарына шоғырлануына байланысты мал шаруашылығы саласына малдардың төмен генетикалық әлеуеті және осымен байланысты төмен өнімділік, өнімділікті және өнімдердің сапасын қамтамасыз ететін күтіп-бағудың, азықтандырудың қазіргі заманғы технологияларын және басқа да технологияларды пайдаланудың жоқтығы, малдардың саулығына жеткіліксіз қарау секілді сипаттамалар тән. Бұдан басқа малдарды суаруға арналған су көздерінің қолжетімсіз болуына байланысты табиғи жайылымдардың әлеуеті пайдаланылмайды.

Қазіргі таңда ет өнімдерінің негізгі өндірушілері болып тұрғындар жеке шаруашылығы тынылады: олардың үлесіне бұл өнімдердің 79,4%-ы тиесілі. Тағы 9,5% фермерлер шару-

алар қожалықтарына тиесілі. Және тек 11,1% ауыл шаруашылық кәсіпорындарының үлесі [8].

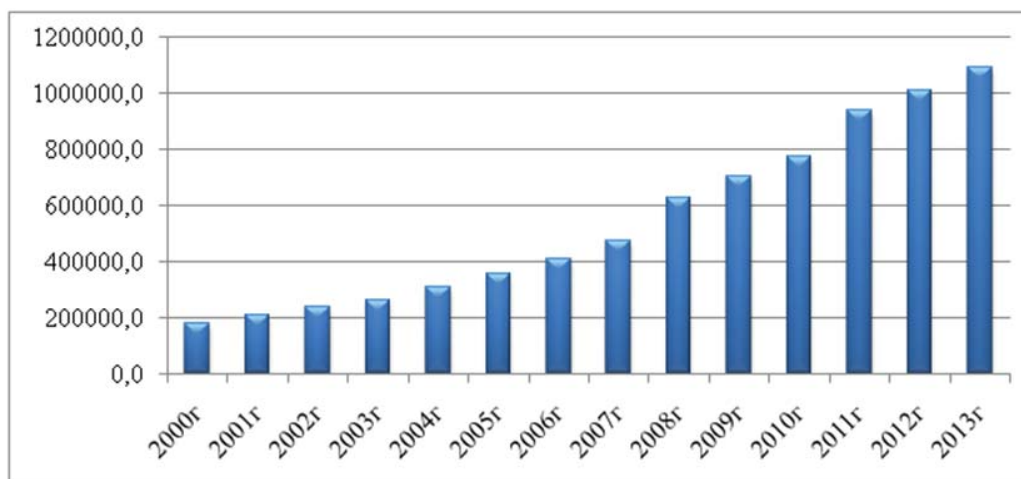
ҚР статистика агенттігінің мәліметтеріне сәйкес 2000-2013 жылдар аралығында ауыл шаруашылығы өнімдерінің жалпы көлемі жиынтық көлемде 2033,7 млрд.теңгеге өсті. Оның ішінде мал шаруашылығы саласының үлесі 2013 жылдың қорытындысы бойынша 45,18%-ды құрады. Мал шаруашылығы секторында жалпы өнім көлемі 1095,5 млрд. теңгені құрады (4-сурет). Жалпы өсу қарқынын қарастырылып отырған жылдар аралығында және бүгінгі таңда да байқауға болады, және де мал шаруашылығы 1990 жылдан бастап жоғары позицияны ұстап келеді. Сонымен қатар, сол жылдардың бастап мал шаруашылығының жалпы өнім көлемі бірде бір рет алдыңғы жылдан төмен болатын нәтиже көрсетпеді. Бұл тренд мал шаруашылығы экономиканың оң өсуін ынталандыратынын көрсетеді.

2013 жылдың соңында мал шаруашылығы секторындағы жалпы өнімнің нақты көлемінің индексі 101,1%-ды құрады. Соңғы он жылдың көлемінде үрдіс аз өзгерді, ең жоғарғы индекс 2005 жылы 105,6% болды. Дағдарыс кезінде (2006-2009жж.) төмен қарай өзгеріс болғанын байқауға болады, бұл мемлекет пен жеке ауыл шаруашылықтарының өндіріске демеу көрсете алмауымен тікелей байланысты. Содан бері ет өнімдерін тұтыну көлемі өсуі болмаса, жағдай онша өзгере қоймады, ал ауыл шаруашылық секторын жоғарғы технологиялық құрал-жабдықтармен толық жабдықтау келешектің еншісіне қалып отыр [2].

3-сурет - Шаруашылықтың барлық категориясындағы өсімдік шаруашылығының жалпы өнімінің көлемі (млн.теңге)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы статистика агенттігі // <http://stat.gov.kz/>

4-сурет - Шаруашылықтың барлық категориясындағы мал шаруашылығының жалпы өнімінің көлемі (млн.теңге).

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы статистика агенттігі // <http://stat.gov.kz/>

Жалпы Қазақстанның агроөнеркәсіптік кешені соңғы жылдары ауыл шаруашылығы өнімдерінің жалпы өндірісінің және негізгі өндірістік көрсеткіштердің өсімімен сипатталады. Саланың тұрақтануы мен қайта қалпына келуін көрсететін ауыл шаруашылық өнімдері өндірісінің өсу үрдісі байқалады.

Еңбек өнімділігінің, өсімдік шаруашылығындағы шығымдылықтың, мал шаруашылығындағы өнімділіктің әлемдік көрсеткіштермен салыстырғандағы төмен деңгейі, ұлан-байтақ ауыл шаруашылығы жерлерінің болуы АӨК қарқынды дамыту үшін әлеует құрады.

Азық-түлікке әлемдік сұраныстың өсуі жағдайларында Қазақстанның АӨК іске асырылмаған әлеуеті ауыл шаруашылығы және қайта өңдеу саласына инвестициялардың өсімі үшін аса маңызды ынталандырушы фактор болып табылады, ол Қазақстанға әлемдік жетекші азық-түлік өндірушілердің қатарына кіруге мүмкіндік береді.

Жоғары технологиялар – жоғары бәсекелестік аумағындағы, құлдырау мен жағдаяттарға тәуелді өзіндік бір тауаша. Біздің еліміздің ауыл шаруашылығы инновацияға зәру. Тек қана жаңа озық технологияларды қолдану Қазақстанға әлемдік интеграция жағдайында басқа елдермен бәсекеге түсуге мүмкіндік береді. ҚР үкіметінің жанындағы ауыл шаруашылығы ғылыми-зерттеу институтының зерттеуіне сәйкес бір гектардан 12 центнер деңгейіндегі бидай өнімділігі Қазақстанда қалыпты жағдай.

Ал қазіргі заманғы аграрлық технологиялар бір гектардан 100 және одан да жоғары центнер жинауға мүмкіндік береді [8].

Өзара сауда-саттық пен тасымалдауда бар шектуші факторларды жою, сыртқы нарыққа шығу кезінде келісілген саясат ұстану Қазақстан мен Ресей үшін дәнді-дақылдарды әлемдік нарыққа шығару көлемін айтарлықтай ұлғайтады. Қазақстан мен Ресей келесідей себептер бойынша азық-түліктің бірнеше түрлерінен келешегі бар экспорттаушы болып табылады: қолайлы экологиялық ахуал, өнделмеген жерлердің зор көлемі, арзан жұмыс күші. Салыстырмалы түрде төмен шығындарда және әлемде экологиялық таза өнімдерді жүзеге асырудың жоғары бағасында осы басымдықтарды ескере отырып осындай өнімдерді экспорттаудың қолайлы мүмкіндігі қалыптасады. Экологиялық таза өнімдердің нарығын дамыту экологиялық өсімдік және мал шаруашылығында келешекті. Алайда, бұндай нарықтың тазалығы сертифициацияның аккредиттелген жүйесінсіз, экологиялық өндірістің үлгілерісіз мүмкін емес. Сондықтан да Кедендік одақ елдері алдында сертификаттау жүйесінің нормативтік базасының халықаралық талаптарымен үйлесімде құру және ДСҰ талаптарына сәйкес экспортта техникалық кедергілерді жоюды қамтамасыз ететін халықаралық сауда әріптестерімен танылуы сияқты мәселелер тұр [1].

Азық-түлік қауіпсіздігі тұрғысынан да,

шетелдік өтім нарығын кеңейту келешегі тұрғысынан да халықаралық азық-түлік тапшылығы жағдайында елімізге ұлттық аграрлық саланың стратегиялық әлеуеті туралы салмақтырақ қарау керек [8].

Қазақстан үшін агроөнеркәсіптік кешен саласындағы өңдеуші секторды, дайын өнім өндірісін дамытудың маңызы зор. Жекелеп қарасақ, республикамыздың солтүстігінде астықты өңдеу өндірісін кеңейту, ет және сүт өнімдері кәсіпорындарын құру бойынша зор мүмкіндіктері бар. Еліміздің оңтүстігінде көкөніс өнімдерінің өндірісін дамыту үшін бәсекелестік артықшылықтары бар. Аталған бағыттарды жүзеге асыру еліміздің экспорттық әлеуетін дамытуға, ауылдағы әлеуметтік мәселелерді шешуге, халықтың жұмыспен қамтылуын ұлғайтуға

мүмкіндік береді. Біздің көзқарасымызша, ауыл тұрғындары жұмыссыздар қатарын толтыру, қытайлық өндіріс тауарларын сатып алу-сатумен және ірі қалаларда жеке тасымалдаушылық айналысу сияқты фактілерге жол беуге болмайды. Бұл үрдістер мегаполистердегі әлеуметтік жағдайды тек тереңдетіп, жалпы алғанда қоғамның біртіндеп кері кетуіне әкелуі мүмкін.

Сондықтанда агроөнеркәсіптік кешенді дамыту, оның бәсекеге қабілеттілігін арттыру, ауыл шаруашылық өндірісін жоғарыквалификацияланған мамандармен қамтамасыз ету, ауылда инновациялық жобаларды іске асыру үшін қаржылық механизмдерді пайдалану Кедендік одақ қызмет етуі жағдайында Қазақстанның экономикалық саясатының басым бағыттары болуы қажет [15].

Әдебиеттер

- 1 Отраслевой обзор «Экономическое взаимодействие в агропромышленном комплексе стран СНГ» // Евразийский Банк Развития. – Алматы, 2010. – с. 40
- 2 Официальный сайт «Агентство Республики Казахстан по статистике» электронный адрес: <http://stat.gov.kz/>
- 3 Официальный сайт «Федеральная служба государственной статистики Российской Федерации» электронный адрес: <http://www.gks.ru/>
- 4 Официальный сайт «Национальный статистический комитет Республики Беларусь» электронный адрес: <http://belstat.gov.by/>
- 5 Стратегия развития акционерного общества «Национальный управляющий холдинг «КазАгро» на 2011–2020 годы
- 6 «Казак Зерно» Новости и аналитика зерновых культур. Электронный адрес: <http://kazakh-zerno.kz/>
- 7 Дана Мусина «Элита для общепита» Публикации КазАгро // 18.06.2013 точка доступа: <http://www.kazagro.kz/web/kazagro/publications>
- 8 Алексей Храмов. Применение научных достижений в сельском хозяйстве Казахстана – на уровне 1970-х // «Казак Зерно» Новости и аналитика зерновых культур. точка доступа: http://kazakh-zerno.kz/index.php?option=com_content&task=view&id=88622
- 9 Продовольственная и сельскохозяйственная организация Объединенных Наций (FAO) точка доступа: <http://www.fao.org/home/en/>
- 10 Официальный сайт Товарной биржи «ЕТС». <http://www.ets.kz/>
- 11 Алшанов Р. Экономика Казахстана за 20 лет: агропромышленный комплекс. Казахстанская правда. 28 октября 2011г.
- 12 Рахимжанова А. Состояние и проблемы развития АПК Казахстана. //Аналитик.-2011.-№2.- С.78-87.
- 13 Официальный интернет-ресурс Министерства Сельского Хозяйства Республики Казахстан. электронный адрес: <http://mgov.kz/>
- 14 Официальный сайт «КазАгро» Национальный Управляющий Холдинг. Электронный адрес: <http://www.kazagro.kz/>
- 15 Рахматулина Г.Г. Влияние интеграционных процессов на развитие агропромышленного комплекса Республики Казахстан // Сборник научных трудов «Таможенный союз и единое экономическое пространство: проблемы экономической интеграции». г. Алматы, 2012г.

References

- 1 Otrasleyvoy obzor “Ekonomicheskie vzaymodeystvie v agropromishlennom komplekse stran SNG” // Evraziyskiy Bank Razvitiya. Almaty, 2010. – с. 40
- 2 Oficialnyi sayt “Agentstvo Respubliki Kazakhstan po statistike” elektronnyi adres: <http://stat.gov.kz/>

- 3 Oficialnyi sayt “Federalnaya slujba gosudarstvennoy statistiki Rossiyskiy Federacii” elektronnyi adres: <http://www.gks.ru/>
- 4 Oficialnyi sayt “Nacionalnyi statisticheskiy komitet Respubliki Belarus” elektronnyi adres: <http://belstat.gov.by/>
- 5 Strategiya razvitiya akcionernogo obshestva “Nacionalnyi upravlyayushi holding “KazAgro” na 2011-2020 godi
- 6 “Kazakh zerno” Novosti I analitika zernovih kultur. elektronnyi adres: <http://kazakh-zerno.kz/>
- 7 Dana Musina “Elita dlya obshepita” Publikacii KazAgro // 18.06.2013. tochka dostupa: <http://www.kazagro.kz/web/kazagro/publications>
- 8 Aleksey Hramkov. Primenenie nauchnih dostizhenii v selskom hozyaystve Kazakhstana – na urovne 1970-h // “Kazakh Zerno” Novosti I analitika zernovih kultur. elektronnyi adres: http://kazakh-zerno.kz/index.php?option=com_content&task=view&id=88622
- 9 Prodovolstvennaya I selskohozyaystvennaya organizaciya Obedinennih Nacii (FAO) tochka dostupa: <http://www.fao.org/home/en/>
- 10 Oficialnyi sayt Tovarnoy birji “ETS” <http://www.ets.kz/>
- 11 Alshanov R. Ekonomika Kazakhstana za 20 let: agropromishlennyi kompleks. Kazakhstanskaya Pravda. 28 oktyabrya 2012g.
- 12 Rakhimzhanova A. Sostoyanie I problemi razvitiya APK Kazakhstan. // Analitik. – 2011.-№2.- c.78-87.
- 13 Oficialnyi internet-resurs Mininsterstva Selskogo Hozyaistva Respubliki Kazakhstan. elektronnyi adres: <http://mgov.kz/>
- 14 Oficialnyi sayt “KazAgro” Nacionalnyi upravlyayushi holding. elektronnyi adres: <http://www.kazagro.kz/>
- 15 Rakhmatulina G.G. Vliyanie integracionnih processov na razvitie agropromiwlennogo kompleksa Respubliki Kazakhstan // Sbornik nauchnih trudov “Tamozhennyi soyuz I edinoe ekonomicheskoe prostranstvo: problemi ekonomicheskoy integracii”. G. Almaty, 2012g.